

اظهار نظر کارشناسی

در خصوص:

بار مالی ناشی از طرح آئین دادرسی جرایم

نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی

کد گزارش: ۹۳۰۴۰۱۲

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۰۴/۰۱

پژوهشکده شورای نگهبان

شناسنامه گزارش

موضوع:

گزارش کارشناسی در خصوص

بار مالی ناشی از طرح آئین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی

تهیه کننده: پژوهشکده شورای نگهبان

شماره گزارش: ۹۳۰۴۰۱۲

تاریخ تنظیم: ۱۳۹۳/۰۴/۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی بار مالی ناشی از طرح آئین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی

مسئله کلی که در خصوص این مصوبه وجود دارد این است که با توجه به تصویب این مصوبه بر اساس طرح نمایندگان لازم بوده است در صورتی که به افزایش هزینه‌های عمومی و یا کاهش درآمدهای عمومی می‌انجامد، طریقه تأمین این افزایش هزینه یا جبران کاهش درآمد مشخص شود. طرح حاضر نیز به دلیل اینکه در برخی موارد دارای بار مالی بوده است، در ماده (۱۳۷) خود به بیان طریقه تأمین بار مالی مورد نظر پرداخته است. در این گزارش طریقه پیش بینی شده و مواردی که دارای بار مالی است مورد بررسی قرار خواهد گرفت. لازم به ذکر است که شورای نگهبان در نظر سابق خود درباره لایحه آئین دادرسی کیفری^۱ به دلیل اینکه این بخش‌ها جزء لایحه نبوده است، از جمله ایراداتی که به بخش‌های ششم و هشتم این مصوبه با عنوان «آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح» و «آیین دادرسی جرائم رایانه‌ای و تشکیلات، زیرساخت‌ها

---

۱ - بند «۱۹» ایرادات مندرج در نظریه شماره ۹۱/۳۰/۴۸۳۲۸ مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۳ شورای گه‌بان در خصوص «لایحه آیین دادرسی کیفری»:

«علاوه بر ایرادات و ابهامات متعددی که در بخش‌های ششم و هشتم این مصوبه با عنوان «آیین دادرسی جرائم نیروهای مسلح» و «آیین دادرسی جرائم رایانه‌ای و تشکیلات، زیرساخت‌ها و دادرسی الکترونیکی» وجود دارد، از آنجا که این بخش‌ها جزء لایحه نبوده و طرح موضوع اصل (۷۴) قانون اساسی نیز نمی‌باشد و پیشنهاد و اصلاحات مذکور در اصل ۷۵ نیز در آن‌ها صدق نمی‌کند و یا اصلاح عرفی مواد مذکور در لایحه محسوب نمی‌شوند، مغایر اصول فوق‌الذکر شناخته شدند.»

و دادرسی الکترونیکی» وارد می‌نماید، ایراد مربوط به اصل ۷۵ قانون اساسی است.

الف) به موجب ماده (۱۳۷) مصوبه حاضر بار مالی این قانون از محل هزینه‌های دادرسی به شرح مقرر در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ تأمین خواهد شد. بنابراین هزینه‌های دادرسی موضوع قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ محل تأمین بار مالی طرح محسوب شده است.

مسئله‌ای که در این خصوص وجود دارد این است که در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ هیچگونه هزینه دادرسی جدید یا افزایش هزینه دادرسی پیش بینی نشده است. توضیح آنکه فصل ششم از قانون مزبور از مواد (۵۵۹) الی (۵۶۵) و برخی مواد متفرقه دیگر به موضوع هزینه دادرسی پرداخته‌اند.

به موجب ماده (۵۵۹) این قانون «شاکی باید هزینه شکایت کیفری را برابر قانون در هنگام طرح شکایت تأدیه کند. مدعی خصوصی هم که به تبع امر کیفری مطالبه ضرر و زیان می‌کند، باید هزینه دادرسی را مطابق مقررات مربوط به امور مدنی بپردازد...» نظیر این حکم در ماده (۳۰۱) قانون سابق (قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب- در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸) وجود دارد. به موجب این ماده، شاکی باید هزینه شکایت کیفری را برابر مقررات هنگام شکایت تأدیه نماید. مدعی خصوصی هم که به تبع امر کیفری مطالبه ضرر و زیان می‌نماید باید هزینه دادرسی را مطابق مقررات مربوط به امور مدنی بپردازد...» ملاحظه می‌شود که هر دو قانون به پرداخت هزینه‌های دادرسی مطابق قوانین و مقررات مربوط اشاره دارد که در این رابطه قوانینی از

جمله «قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین» دارای برخی احکام مشخص درخصوص تعیین هزینه دادرسی می‌باشد. بقیه احکام مربوط به هزینه دادرسی نیز در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ موجد هزینه دادرسی جدیدی یا افزایش هزینه دادرسی نمی‌باشد. جهت تبیین بهتر موضوع به مقایسه احکام ناظر به هزینه دادرسی در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ و قانون سابق (قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب- در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸) خواهیم پرداخت:

از قانون آئین دادرسی کیفری- مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴	از قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب- در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸
<p>ماده ۴۳۶- تجدیدنظرخواهی یا فرجام خواهی طرفین راجع به جنبه کیفری رأی یا درخواست کتبی و پرداخت هزینه دادرسی مقرر صورت می‌گیرد و نسبت به ضرر و زیان ناشی از جرم، مستلزم تقدیم دادخواست و پرداخت هزینه دادرسی مطابق قانون آئین دادرسی مدنی است.</p> <p>تبصره - تجدیدنظرخواهی یا فرجام‌خواهی محکوم‌علیه نسبت به محکومیت کیفری و ضرر و زیان ناشی از جرم به‌صورت توأمان، مستلزم پرداخت هزینه دادرسی در امر حقوقی و رعایت تشریفات آئین دادرسی مدنی نیست.</p>	<p>ماده ۲۴۲- تجدید نظر خواهی طرفین نسبت به جنبه کیفری رأی به موجب درخواست کتبی و با ابطال تمبر هزینه دادرسی مقرر صورت می‌گیرد.</p> <p>تبصره ۱- تجدید نظر خواهی مدعی خصوصی نسبت به رأی صادره در مورد ضرر و زیان ناشی از جرم مستلزم تقدیم دادخواست طبق مقررات آئین دادرسی مدنی است.</p> <p>تبصره ۲- تجدید نظر خواهی محکوم‌علیه نسبت به محکومیت کیفری خود و ضرر و زیان ناشی از جرم مستلزم پرداخت هزینه دادرسی نسبت به امر حقوقی نمی‌باشد.</p> <p>ماده ۲۸۶- اجرای احکام راجع به هزینه دادرسی، تأدیه خسارات و ضرر و زیان مدعیان خصوصی برابر مقررات مندرج در فصل اجرای احکام مدنی به عمل می‌آید.</p>
<p>ماده ۴۳۷- هرگاه تجدیدنظرخواه یا فرجام‌خواه، مدعی اعسار از پرداخت هزینه دادرسی دعوی ضرر و زیان ناشی از جرم شود، دادگاه صادرکننده رأی نخستین به این ادعاء خارج از نوبت رسیدگی می‌کند.</p>	<p>ماده ۲۴۳- چنانچه تجدید نظر خواه مدعی اعسار از پرداخت هزینه دادرسی مرحله تجدیدنظر شود، دادگاه صادر کننده رأی به این ادعاء طبق مقررات رسیدگی خواهد نمود.</p> <p>تبصره ۱- ...</p> <p>تبصره ۲- رئیس حوزه قضایی یا معاون او می‌تواند با توجه به وضعیت تجدید نظر خواه او را از پرداخت هزینه تجدید نظر خواهی در امر کیفری معاف نماید.</p>
<p>ماده ۴۳۸- هرگاه تجدیدنظرخواه یا فرجام‌خواه زندانی باشد، حسب مورد از پرداخت</p>	<p>تبصره ۱ ماده ۲۴۳- هرگاه تجدید نظر خواه زندانی باشد از پرداخت هزینه دادرسی مرحله تجدیدنظر نسبت به امری که به</p>

<p>موجب آن بازداشت است معاف خواهد بود.</p>	<p>هزینه دادرسی مرحله تجدیدنظر یا فرجام در امری که به موجب آن زندانی است، معاف می‌گردد.</p>
<p>ماده ۳۰۱ - شاکی باید هزینه شکایت کیفری را برابر مقررات هنگام شکایت تأدیه نماید. مدعی خصوصی هم که به تبع امر کیفری مطالبه ضرر و زیان می‌نماید باید هزینه دادرسی را مطابق مقررات مربوط به امور مدنی بپردازد. هرگاه مدعی خصوصی متمکن نبوده و استطاعت تأدیه هزینه دادرسی را نداشته باشد و از دادگاه تقاضای معافیت نماید، دادگاه می‌تواند پس از اظهار نظر رئیس حوزه قضایی یا معاون وی در این خصوص مدعی را از تأدیه هزینه دادرسی برای همان موضوعی که مورد ادعا است بطور موقت معاف نماید. تأخیر رسیدگی به امر جزایی به علت عدم تأدیه هزینه دادرسی از سوی مدعی خصوصی جایز نیست و احراز عدم تمکن با نظر دادگاه است.</p> <p>تبصره - پس از صدور حکم و در هنگام اجرای آن، مسؤول اجرای احکام مکلف است هزینه دادرسی را از محل محکوم به استیفاء نماید.</p>	<p>ماده ۵۵۹ - شاکی باید هزینه شکایت کیفری را برابر قانون در هنگام طرح شکایت تأدیه کند. مدعی خصوصی هم که به تبع امر کیفری مطالبه ضرر و زیان می‌کند، باید هزینه دادرسی را مطابق مقررات مربوط به امور مدنی بپردازد. چنانچه شاکی توانایی پرداخت هزینه شکایت را نداشته باشد، به تشخیص دادستان یا دادگاهی که به موضوع رسیدگی می‌کند از پرداخت هزینه شکایت معاف می‌شود و هرگاه مدعی خصوصی توانایی پرداخت هزینه دادرسی را نداشته باشد، دادگاه می‌تواند او را از پرداخت هزینه دادرسی برای همان موضوعی که مورد ادعا است، به طور موقت معاف نماید.</p> <p>رسیدگی به امر کیفری را نمی‌توان به علت عدم تأدیه هزینه دادرسی از سوی مدعی خصوصی به تأخیر انداخت. مگر آنکه محکوم به از مستثنیات دین بوده و یا به میزانی نباشد که موجب خروج محکوم له از اعسار گردد.</p> <p>تبصره - پس از صدور حکم و هنگام اجرای آن، قاضی اجرای احکام کیفری مکلف است هزینه دادرسی را از محل محکوم به استیفاء کند.</p>

اما بحث دیگری که در خصوص ماده (۱۳۷) مبنی بر نحوه تأمین بار مالی ناشی از طرح وجود دارد، میزان منابع حاصل (درآمد) از هزینه دادرسی ناشی از دعاوی کیفری است. در این خصوص باید گفت که در قوانین بودجه سنواتی سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ هرچند ردیفی مربوط به درآمد حاصل از «طرح پرونده‌های غیرکیفری مالی در محاکم قضائی» وجود دارد اما ردیف و درآمد مشخصی که اختصاصاً مربوط به درآمدهای حاصل از هزینه دادرسی در پرونده‌های کیفری باشد در جداول ذکر نشده است. در این رابطه به نظر می‌رسد این درآمدها با توجه به ماده (۳) «قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و

مصرف آن در موارد معین» ذیل عنوان کلی «درآمدهای حاصل از خدمات قضائی» قرار میگیرد که دربردارنده درآمدها و منابعی اعم از درآمدهای ناشی از هزینه‌های دادرسی در امور کیفری است!^۱ ذیل ردیف مزبور در سال ۱۳۹۲ مبلغی حدود نه هزار میلیارد (۹/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال وجود داشته و در سال ۱۳۹۳ این مبلغ در لایحه تقدیمی دولت معادل چهارده هزار و هفتصد و شانزده میلیارد (۱۴/۷۱۶/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال است که با توجه به اظهارات نمایندگان معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور این مبلغ به حدود هجده هزار و پانصد میلیارد (۱۸/۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال اصلاح شده است. اما نکته‌ای که وجود دارد این است که محل مصرف این وجوه نیز، در قانون بودجه سالیانه ذکر شده است و لذا نمی‌توان محل موجود را تأمین کننده بار مالی جدید دانست.

---

۱. ماده (۳) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین:

قوه قضائیه موظف است کلیه درآمدهای خدمات قضائی از جمله خدمات مشروحه زیر را دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید:

۱- در هر مورد که در قوانین حداکثر مجازات کمتر از نود و یک روز حبس و یا مجازات تعزیری موضوع تخلفات رانندگی می‌باشد از این پس به جای حبس یا مجازات تعزیری حکم به جزای نقدی از هفتاد هزار و یک (۷۰۰۰۱) ریال تا یک میلیون (۱۰۰۰۰۰۰) ریال صادر می‌شود.

۲- هرگاه حداکثر مجازات بیش از نود و یک روز حبس و حداقل آن کمتر از این باشد دادگاه مخیر است که حکم به بیش از سه ماه حبس یا جزای نقدی از هفتاد هزار و یک (۷۰۰۰۱) ریال تا سه میلیون (۳۰۰۰۰۰۰) ریال بدهد.

۳- در صورتی که مجازات حبس با جزای نقدی توأم باشد و به جای حبس و مجازات تعزیری جزای نقدی مورد حکم واقع شود هر دو مجازات نقدی جمع خواهد شد.

۴- **تقدیم دادخواست و درخواست تعقیب کیفری** به مراجع قضائی علاوه بر حقوق مقرر مستلزم الصاق و ابطال تمبر به مبلغ یک هزار (۱۰۰۰) ریال می‌باشد.

.....

لذا با عنایت به مطالب مذکور به نظر می‌رسد ماده (۱۳۷) طرح علاوه بر اینکه به نوعی، اذعان به داشتن بار مالی جهت این طرح نموده است، به دلیل اینکه قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ موجب هزینه دادرسی جدیدی یا افزایش هزینه دادرسی نمی‌باشد و از سوی دیگر در قانون بودجه سال جاری، محل مصرف درآمدهای ناشی از هزینه دادرسی در سقف بودجه مصوب کاملاً پیش بینی شده است و در مقابل این درآمدها، هزینه‌های مشخصی وجود دارد، نمی‌تواند تأمین کننده بار مالی این طرح اعم از افزایش هزینه یا کاهش درآمد محسوب شود.

ب) موارد ذیل نیز به دلیل داشتن بار مالی و عدم وافی به مقصود بودن پیش بینی طریقه تأمین اعتبار در ماده (۱۳۷) مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی به نظر می‌رسد:

ماده (۵)

به موجب ذیل این ماده نیروهای مسلح از پرداخت هزینه دادرسی مربوط به دادخواست ضرر و زیان خود معاف شده‌اند که این امر باعث کاهش درآمدهای ناشی از پرداخت هزینه دادرسی و در نتیجه کاهش درآمدهای عمومی می‌گردد. در رابطه با این ماده قابل توجه است که هم اکنون نیروهای مسلح جز در خصوص موضوع ماده (۱۳۲) «قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح» (مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹) که مطرح خواهد شد، ملزم به پرداخت هزینه دادرسی می‌باشند. توضیح آنکه پیشتر بر اساس ذیل ماده (۶۹۰)^۱ قانون آئین دادرسی مدنی مصوب

---

۱. ماده (۶۹۰) - در موارد زیر مدعی از تأدیه هزینه دادرسی معاف است:

۱- دعاوی که خواسته آن دویست ریال یا کمتر است.

۲- دعوی اعسار نسبت به هزینه دادرسی.

۱۳۱۸ دولت به صورت کلی از تأدیه هزینه دادرسی معاف شده بود. در سال ۱۳۷۹ «قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی)» به تصویب رسید؛ در قانون مزبور هیچ سخنی از معافیت دولت به میان نیامد. این سکوت، اختلافاتی را در محاکم ایجاد نمود تا این که هیأت عمومی دیوانعالی کشور با صدور رأی وحدت رویه ای، به اختلاف‌ها پایان داد و صراحتاً به نسخ آن و ملغی شدن معافیت دولت از پرداخت هزینه دادرسی رأی داد و دولت را مکلف به پرداخت هزینه ی دادرسی نمود.

البته قوانین و مقررات خاص دیگری در خصوص معافیت برخی از ادارات، نهادها، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی وجود داشت^۱ و بعد از این نیز مجدداً برخی از دستگاه‌ها به موجب برخی از قوانین از پرداخت هزینه دادرسی معاف گردیدند.^۲

دولت و همچنین دادستان از تأدیه هزینه دادرسی معاف هستند.

۱. از جمله این قوانین و مقررات خاص می‌توان به ماده (۳۲) قانون توزیع عادلانه آب (مصوب سال ۶۱)، ماده واحده راجع به معافیت بنیاد مستضعفان از پرداخت هزینه دادرسی (مصوب سال ۵۸)، قانون تشکیل شرکت پست (مصوب سال ۶۶)، ماده (۱۷) قانون اساسنامه بنیاد مسکن (مصوب سال ۶۶)، قانون تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب (مصوب سال ۶۹) و مواردی از این دست اشاره کرد.

۲. این موارد به اجمال عبارتند از:

۱- جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران

ماده ی (۲۰) قانون اساسنامه ی جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۷۹/۲/۲۸) مقرر می‌دارد: «جمعیت و مؤسسات وابسته به آن و شرکت‌هایی که حداقل نود و نه درصد سهام آنها متعلق به جمعیت باشد و درآمدهای آن در راستای اهداف و وظایف جمعیت به مصرف برسد از پرداخت مالیات، عوارض، ... معاف می‌باشد. جمعیت از پرداخت کلیه هزینه‌های دادرسی در تمام مراحل رسیدگی معاف است.»

۲- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
به موجب تبصره ی الحاقی به ماده ی (۲۴) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در

موارد معین، (مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸) «به وزارت خانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اجازه داده می‌شود که برای خرید تعهد و آزاد نمودن مدارک و وثایق و همچنین صدور اجراییه ی ثبتی دانشجویان بورسیه و یا اعزامی که از ایفای تعهدات خودداری کرده یا می‌کنند و ضامن‌های آنان، برای جبران تعهدات و خسارت مربوطه معادل مابه‌التفاوت ریالی نرخ روز ارز کلیه ی ارزشهای پرداختی به دانشجو در زمان بازپرداخت و نرخ پرداخت شده ی قبلی را از دانشجو یا ضامن وی و یا متضامناً دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور واریز نمایند. ... در صورت اقامه ی دعوا در مراجع قضایی، وزارت خانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از پرداخت هزینه ی دادرسی در کلیه مراحل معاف می‌باشند.»

۳- وزارت جهاد کشاورزی

تبصره ی «۲» الحاقی به ماده ی (۳۳) اصلاحی قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع، (مصوب ۱۳۸۲/۴/۱ و ۱۳۸۶/۴/۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام) مقرر می‌کند: «کلیه ی واگذاری‌های صورت گرفته بعد از سال ۱۳۶۵ که منجر به صدور سند قطعی گردیده است و وزرای وقت با استفاده از اختیارات خود مستقیماً و بدون طی گردش کار کمیسیون‌های واگذاری در استان‌ها دستور انتقال سند را داده‌اند و در صورتی که واگذاری بدون وجود طرح مصوب بوده و یا طرح مصوب بدون عذر موجه اجرا نشده یا اجرای طرح به میزان کمتر از چهل درصد بوده و یا تبدیل و تغییر کاربری غیرمجاز و غیرمتجانس با طرح مصوب بوده باشد، به موجب درخواست و اقامه ی دعوا از سوی وزارت جهاد کشاورزی... بدون اخذ هزینه ی دادرسی، رسیدگی... [می‌گردد]... رأی صادره قطعی و غیرقابل تجدید نظرخواهی می‌باشد ...»

همچنین ماده ی (۹) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، (مصوب ۱۳۸۹/۴/۲۳) نیز مقرر می‌دارد: «وزارت جهاد کشاورزی مکلف است ... نسبت به تثبیت مالکیت دولت بر منابع ملی و اراضی موات و دولتی ... اقدام و ... نسبت به حفاظت و بهره برداری از عرصه و اعیانی منابع ملی و اراضی یادشده بدون پرداخت هزینه‌های دادرسی در دعاوی مربوطه اقدام نماید.»

با توجه به ماده ی فوق، سازمان‌های تابعه ی وزارت جهاد کشاورزی مانند ادارات منابع طبیعی و امور اراضی در خصوص دعاوی راجع به حراست از منابع ملی؛ حراست از اراضی موات؛ بهره برداری از منابع ملی؛ بهره برداری از اراضی موات؛ حراست از سایر اراضی دولتی که تولید آن‌ها بر عهده ی وزارت جهاد کشاورزی است مانند اراضی خالصه ی دولتی و بهره برداری از اراضی دولتی موضوع بند فوق، از پرداخت هزینه ی دادرسی معاف می‌باشند. این دعاوی شش گانه اکثریت دعاوی سازمان‌های تابعه ی وزارت جهاد کشاورزی را پوشش می‌دهد.

۴- صندوق تأمین خسارت‌های بدنی

تبصره ی «۳» ماده ی (۱۱) قانون اصلاح قانون بیمه ی اجباری دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل اشخاص ثالث (مصوب ۱۳۸۷/۴/۱۶) مقرر می‌دارد: «صندوق از پرداخت هزینه‌های دادرسی و اوراق و حق الاجرا معاف می‌باشد.»

در همین راستا ماده (۱۳۲) «قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح» (مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹) نیروهای مسلح را از پرداخت هزینه‌های دادرسی در مورد خاصی معاف نمود. به موجب این ماده «در کلیه مواردی که در اثر ارتکاب جرم خسارتی وارد شود، مرتکب علاوه بر مجازاتهای مقرر در این قانون به جبران خسارت وارده و حسب مورد به رد عین یا مال یا پرداخت مثل یا قیمت و اجرت‌المثل نیز محکوم می‌گردد. رسیدگی در این گونه موارد در دادگاه‌های نظامی نیاز به تقدیم دادخواست ندارد.» بنابراین همانگونه که مشاهده می‌شود نیروهای مسلح به تبع عدم نیاز به دادخواست، از پرداخت هزینه دادرسی مربوط به مطالبه جبران خسارت ناشی از جرمی که در دادگاه‌های نظامی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد، معاف شدند.

ماده (۵) مصوبه حاضر نیز اگر چه مطالبه ضرر و زیان ناشی از وقوع جرم را مستلزم رعایت تشریفات آئین دادرسی نموده است ولیکن به موجب ذیل این ماده نیروهای مسلح از پرداخت هزینه دادرسی مربوط به این دادخواست‌ها معاف شده‌اند. بنابراین موضوع هر دو ماده که مطالبه خسارت و ضرر و زیان

هد دعای موضوع ماده ی (۱۰) قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه ی مسکن ماده ی (۱۰) قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن (مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۵) مقرر می‌دارد: «رسیدگی قضایی در خصوص دعای احتمالی و پرونده‌های مطروحه مرتبط با اجرای قوانین مربوط به اراضی شهری از جمله قانون زمین شهری، قانون اراضی شهری و این قانون در شعب تخصصی و خارج از نوبت رسیدگی خواهد شد و دولت از پرداخت هزینه ی دادرسی ناشی از اجرای آن معاف می‌باشد»

ع-بند ۱۳۲ قانون بودجه ی سال ۱۳۹۰

بند مذکور مقرر میدارد: «دعای راجع به حفظ بیت المال به ویژه در پرونده‌های مربوط به اراضی و اموال دولتی و عمومی، از پرداخت هزینه ی دادرسی در مراحل مختلف معاف است ...»

ناشی از جرم می‌باشد یکی است. ولیکن تفاوتی که وجود دارد این است که ماده (۱۳۲) قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح به مواردی اشاره دارد که در دادگاههای نظامی رسیدگی می‌شود و نه در دادگاههای عمومی و سایر مراجع قضائی. بنابراین بر اساس این ماده اگر ضرر و زیان، ناشی از جرمی باشد که در دادگاه نظامی رسیدگی نمی‌شود لازم است دادخواست و به تبع آن هزینه دادرسی پرداخت شود.

اما در ماده (۵) طرح حاضر معافیت از پرداخت هزینه دادرسی مربوط به مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم، اعم از این است که در مراجع نظامی و یا غیرنظامی رسیدگی شود. چرا که به موجب این ماده اشاره به «مرجع تعقیب» شده است که اعم از دادگاه نظامی و غیرنظامی می‌باشد.

بنابراین ماده (۵) از جهت اینکه دامنه معافیت نیروهای مسلح از پرداخت هزینه دادرسی را توسعه داده است مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

البته ممکن است گفته شود با توجه به اینکه پرداخت هزینه دادرسی توسط نیروهای مسلح از محل وجوه عمومی می‌باشد، اصولاً معافیت از این پرداخت در مجموع باعث کاهش درآمدهای عمومی نمی‌شود و در اصطلاح گفته می‌شود از یک جیب دولت به جیب دیگر دولت ریخته می‌شود. اما در پاسخ باید بیان نمود که معافیت از پرداخت هزینه دادرسی حتی توسط اشخاص دولتی و نیروهای مسلح نیز منجر به کاهش درآمد عمومی می‌شود. چراکه نیروهای مسلح نظیر سایر اشخاص در صورت پیروزی در دعوی قادر خواهند بود هزینه دادرسی خود را از طرف دعوی أخذ نمایند.^۱ درحالیکه در صورت معافیت از پرداخت این هزینه،

---

۱. ماده (۵۶۳) قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ - شاکی یا مدعی خصوصی می‌تواند در هر مرحله از دادرسی تمام هزینه‌های پرداخت شده دادرسی را از مدعی علیه طبق مقررات مطالبه کند. دادگاه پس

امکان دریافت هزینه دادرسی از طرف دعوی وجود ندارد، لذا حکم مزبور مبنی بر معافیت نیروهای مسلح از پرداخت هزینه دادرسی مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

در این خصوص پیشتر در تاریخ ۱۳۸۱/۲/۴ لایحه‌ای تحت عنوان معافیت دستگاه‌های دولتی از پرداخت هزینه دادرسی» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که از دو جهت توسط شورای نگهبان مغایر با قانون اساسی شناخته شد.

اول اینکه ماده واحده چون به دلایل مختلف موجب اخلال در وظایف قوه قضائیه می‌گردد مغایر اصل ۱۵۶ قانون اساسی شناخته شد.

دوم اینکه با توجه به اینکه در قانون آئین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۹ هیچ یک از اشخاص از پرداخت هزینه دادرسی معاف نشده‌اند و در این مصوبه اشخاصی بیشتر از اشخاص موضوع لایحه معاف شده‌اند، چون این معافیت‌ها موجب تقلیل درآمد عمومی می‌گردد، لذا مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

ماده (۱۲)

در این ماده علاوه بر دادگاه نظامی «یک» و «دو» که هم اکنون وجود دارد، برخی دادگاه‌های جدید از قبیل دادگاه نظامی زمان جنگ «یک» و «دو» و

از ذی‌حق شناختن وی، مکلف است هنگام صدور حکم، مدعی علیه را به پرداخت هزینه‌های مزبور ملزم کند. ماده (۳۰۵) قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب- در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸ - شاکاکی یا مدعی خصوصی می‌تواند در هر مرحله از دادرسی تمامی هزینه‌های دادرسی را که پرداخت کرده از مدعی علیه مطالبه کند دادگاه پس از ذی‌حق شناختن وی مکلف است هنگام صدور حکم نسبت به پرداخت آن دستور لازم را صادر نماید.

«تجدید نظر نظامی زمان جنگ» و «دادگاه تجدید نظر نظامی» پیش بینی شده است. البته دادگاه نظامی زمان جنگ «یک» و «دو» و «تجدید نظر نظامی زمان جنگ» بر اساس ماده (۲۲) همین مصوبه در زمان جنگ تشکیل خواهد شد و در حال حاضر ایجاد نمی‌شوند. ولیکن «دادگاه تجدید نظر نظامی» بر اساس همین مصوبه تشکیل می‌شود و با توجه به اینکه، تأسیس این دادگاه دارای بار مالی است و طریقه پیش بینی شده در طرح حاضر نیز (ماده ۱۳۷) نمی‌تواند وافی به مقصود باشد، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

ماده (۸۸)

حکم این ماده به دلیل تکلیف به راه‌اندازی «مرکز ملی داده‌های قوه قضائیه» توسط قوه قضائیه، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ البته لازم به ذکر است که راه‌اندازی این مرکز پیشتر در جزء «۱» بند «ح» ماده (۲۱۱) «قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران»^۱ پیش‌بینی و به قوه قضائیه تکلیف شده است. لیکن با توجه به اینکه حکم مزبور تاکنون اجرایی نشده است و در قانون بودجه سال جاری نیز برای انجام موضوع این بند محل مشخصی در نظر گرفته

^۱ - ماده (۲۱۱) -

...

ح - به‌منظور افزایش سرعت و کارایی در ارائه خدمات حقوقی و قضائی، قوه قضائیه مکلف است اقدامات زیر را برای توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات انجام دهد:

۱- سامانه‌های عملیاتی و توسعه سطح استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه سامانه مدیریت پرونده‌های قضائی، راه‌اندازی مرکز ملی داده‌های قوه قضائیه، اجراء و تکمیل سامانه مدیریت امنیت اطلاعات، عرضه خدمات حقوقی الکترونیک به مردم، استفاده از فناوری اطلاعات در برقراری ارتباط بین مراجع قضائی و سایر نهادهای تابعه یا مرتبط از قبیل سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان زندان‌ها، سازمان پزشکی قانونی راه‌اندازی، گسترش و ارتقاء یابد.

نشده است، مغایرت آن با اصل ۷۵ باقی است.

ماده (۹۰)

حکم این ماده مبنی بر تکلیف به راه‌اندازی «شبکه ملی عدالت» توسط قوه قضائیه، به دلیل داشتن بار مالی دارای ابهام مغایرت با اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ البته ظاهراً این شبکه پیشتر در تاریخ ۱۳۹۱/۸/۲۵ توسط رئیس قوه قضائیه افتتاح و راه‌اندازی شده است. اما با توجه به دامنه‌ای که برای این شبکه در ماده (۹۰) در نظر گرفته است مشخص نیست که شبکه ایجاد شده دارای همان وسعت شبکه موجود باشد یا خیر. همچنین صرف نظر از اینکه در عمل به چه صورت این امر تحقق پذیرفته است، ماهیت این حکم دربردارنده بار مالی است.

همچنین حکم تبصره «۱» این ماده مبنی بر تکلیف دستگاه‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی به فراهم‌آوردن «سامانه‌های الکترونیکی لازم برای تأمین اطلاعات یا ارتباطات موردنیاز مراجع قضایی» با توجه به اینکه تنظیم نرم افزارهای مربوط به این امر واجد بار مالی است مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی محسوب می‌شود.

ماده (۹۲)

حکم این ماده مبنی بر تکلیف به راه‌اندازی «تارنمای (وبسایت) اختصاصی برای دادگستری استان‌های سراسر کشور و دستگاه‌های تابعه قوه قضائیه» توسط قوه قضائیه علی‌رغم اینکه، این تارنماهای اختصاصی هم‌اکنون وجود دارند و بخشی از اطلاعات مذکور در این ماده را هم ارائه می‌نماید، لیکن با توجه به اینکه اجرای این حکم مستلزم برخی هزینه‌ها نظیر اجاره خطوط و طراحی شبکه‌های خاص می‌باشد مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

ماده (۹۳)

حکم تبصره «۱» این ماده مبنی بر تکلیف به ایجاد «سامانه‌های امنیتی لازم ... جهت تبادل امن اطلاعات و ارتباطات بین اصحاب دعوا، کارشناسان، دفاتر خدمات الکترونیک قضائی، ضابطان و مراجع قضائی و سازمان‌های وابسته به قوه قضائیه» توسط قوه قضائیه، واجد بار مالی است. البته لازم به ذکر است که هم اکنون مطابق جزء «۱» بند «ح» ماده (۲۱۱) «قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران!»، «اجراء و تکمیل سامانه مدیریت امنیت اطلاعات» توسط قوه قضائیه پیش‌بینی شده است. . لیکن با توجه به اینکه حکم مزبور تاکنون اجرایی نشده است و در قانون بودجه سال جاری نیز برای انجام موضوع این بند محل مشخصی در نظر گرفته نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

همچنین حکم ذیل تبصره «۳» این ماده مبنی بر تکلیف به ایجاد امکانات لازم برای دسترسی شهروندان و متقاضیان به «پست الکترونیکی ملی قضائی جهت امور قضائی» توسط «مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضائیه»، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

---

۱. ماده ۲۱۱-

...

ح- به‌منظور افزایش سرعت و کارایی در ارائه خدمات حقوقی و قضائی، قوه قضائیه مکلف است اقدامات زیر را برای توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات انجام دهد:

۱- سامانه‌های عملیاتی و توسعه سطح استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه سامانه مدیریت پرونده‌های قضائی، راه‌اندازی مرکز ملی داده‌های قوه قضائیه، اجراء و تکمیل سامانه مدیریت امنیت اطلاعات، عرضه خدمات حقوقی الکترونیک به مردم، استفاده از فناوری اطلاعات در برقراری ارتباط بین مراجع قضائی و سایر نهادهای تابعه یا مرتبط از قبیل سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان زندان‌ها، سازمان پزشکی قانونی راه‌اندازی، گسترش و ارتقاء یابد.

ماده (۹۴)

در این ماده «مرکز صدور گواهی ریشه برای امضای الکترونیکی» به دلیل این که معلوم نیست منظور از آن همان «مرکز دولتی صدور گواهی الکترونیکی ریشه» است یا مرکزی دیگر؟ از جهت داشتن بار مالی واجد ابهام است و چنانچه منظور از آن مرکزی مستقل از مرکز مزبور باشد، دارای بار مالی جدید است. شایان ذکر است که «مرکز دولتی صدور گواهی الکترونیکی ریشه» وابسته به «مرکز توسعه تجارت الکترونیکی»^۱ و نهایتاً وزارت صنعت، معدن و تجارت می باشد و به استناد بند «الف» ماده (۴) «آیین نامه اجرایی»^۲ ماده (۳۲) قانون

۱. ماده (۸۰) قانون تجارت الکترونیکی - وزارت بازرگانی موظف است به منظور حمایت از فعالیت های تجارت الکترونیکی، با تجمیع واحدهای ذی ربط، مرکزی را در این وزارتخانه ایجاد نماید. اساسنامه و آیین نامه این مرکز به پیشنهاد مشترک وزارت بازرگانی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

۲. ماده ۴ - سطوح دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی موضوع ماده (۳۱) قانون به عنوان ارایه دهندگان خدمات گواهی الکترونیکی به شرح زیر تعیین می شوند:

الف - مرکز دولتی صدور گواهی الکترونیکی ریشه که با کسب مجوز از شورا فعالیت می نماید.

تبصره ۱ - این مرکز وابسته به مرکز توسعه تجارت الکترونیکی، موضوع ماده (۸۰) قانون می باشد.

تبصره ۲ - سیستم بانکی می تواند با اخذ مجوز شورا در حوزه نظام بانکی مرکز ریشه مستقل ایجاد نماید که در این صورت مرکز یادشده وابسته به مرکز توسعه تجارت الکترونیکی موضوع این ماده نخواهد بود.

ب - مرکز صدور گواهی الکترونیکی میانی که با کسب مجوز از یک مرکز ریشه، مبادرت به صدور گواهی الکترونیکی نموده و سایر خدمات مربوط به امضای الکترونیکی را انجام می دهد.

پ - دفتر ثبت نام گواهی الکترونیکی که با کسب مجوز از حداقل یک مرکز میانی نسبت به ثبت و انتقال درخواست متقاضیان درخصوص صدور و لغو گواهی ها و سایر امور مربوط به آنها مطابق با ضوابط و دستورالعمل صادره از سوی مراکز میانی که تعهد همکاری با آنها را امضا نموده است، اقدام می نماید.

ماده ۵ - وظایف و مسئولیت های مرکز ریشه به شرح زیر تعیین می شوند:

الف - پیشنهاد سیاست ها و دستورالعمل گواهی مرکز ریشه و ارایه به شورا جهت تصویب

ب - اجرای سیاست ها و دستورالعمل های شورا

پ - بررسی و تصویب سیاست ها و دستورالعمل مراکز میانی

ت - بررسی و احراز شرایط لازم و صلاحیت متقاضیان ایجاد مراکز میانی و صدور مجوز برای آنها

تجارت الکترونیکی»^۱ مصوب ۱۳۸۶/۶/۱۱ هیأت وزیران و با کسب مجوز از «شورای سیاست‌گذاری گواهی الکترونیکی»^۲ از سال ۱۳۸۶ تشکیل شده است و

ث- حصول اطمینان از ثبت اطلاعات معتبر و مناسب در گواهی‌ها و نگهداری مدارک و شواهد دال بر صحت این اطلاعات

ج- حصول اطمینان از عملکرد صحیح مراکز میانی

چ- ابطال گواهی مراکز میانی که برخلاف تعهداتشان عمل کرده‌اند

ح- اطلاع‌رسانی به صاحبان امضا و طرف‌های اعتمادکننده در مورد هرگونه تغییر در کارکرد مرکز میانی

خ- ایجاد و به‌روزرسانی یک مخزن برخط و اطلاع‌رسانی خدمات آن

۱- ماده ۳۱- دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی واحدهائی هستند که برای ارائه خدمات صدور امضای الکترونیکی در کشور تأسیس می‌شوند. این خدمات شامل تولید، صدور، ذخیره، ارسال، تأیید، ابطال و به‌روزرسانی گواهی‌های اصالت (امضای الکترونیکی می‌باشد).

ماده ۳۲- آئین‌نامه و ضوابط نظام تأسیس و شرح وظایف این دفاتر توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارتخانه‌های بازرگانی، ارتباطات و فناوری اطلاعات، امور اقتصادی و دارایی و دادگستری تهیه و به‌تصویب هیأت‌وزیران خواهد رسید.

۲- آئین‌نامه اجرایی ماده (۳۲) قانون تجارت الکترونیک:

ماده ۲- به‌منظور حفظ یکپارچگی و سیاست‌گذاری در حوزه زیرساخت کلید عمومی کشور شورای سیاست‌گذاری گواهی الکترونیکی مرکب از اعضای زیر تشکیل می‌شود:

الف- وزیر بازرگانی یا معاون ذی‌ربط وی (رییس)

ب- معاون ذی‌ربط وزیر دادگستری

پ- معاون ذی‌ربط وزیر اطلاعات

ت- معاون ذی‌ربط وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات

ث- معاون ذی‌ربط وزیر امور اقتصادی و دارایی

ج- معاون ذی‌ربط وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

چ- معاون ذی‌ربط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور

ح- معاون ذی‌ربط رییس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

خ- رییس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران

د- رییس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

ذ- رییس سازمان نظام صنفی رایانه‌ای

ر- دبیر شورای عالی انفورماتیک

بالاترین مرکز صدور گواهی در ساختار سلسله‌مراتبی مراکز صدور گواهی الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. بنابراین قاعدتاً مرکز دیگری نمی‌تواند به‌عنوان مرکز صدور گواهی ریشه در کنار «مرکز دولتی صدور گواهی الکترونیکی ریشه» ایجاد شود، مگر آن‌که به ایجاد مرکز صدور گواهی ریشه مخصوص بخشی خاص تصریح گردد. همچنان‌که تبصره «۲» بند «الف» ماده (۴) «آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۲) قانون تجارت الکترونیکی» به ایجاد مرکز ریشه مستقل در حوزه نظام بانکی توسط سیستم بانکی تصریح نموده است.

ماده (۹۵)

حکم تبصره این ماده مبنی بر ایجاد تخفیف در هزینه دادرسی مرحله بدوی شهروندانی که از دادرسی الکترونیکی بهره‌برداری می‌نمایند (پنج درصد (۰.۵٪) و حداکثر تا سقف ده میلیون ریال، به دلیل اینکه باعث کاهش درآمدهای عمومی می‌شود، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است.

ز- دبیر شورای عالی فناوری اطلاعات

ژ- رییس مرکز توسعه تجارت الکترونیکی وزارت بازرگانی به‌عنوان دبیر شورا (بدون حق رأی)

س- یک تا سه نفر مشاور خبره با پیشنهاد رییس و تأیید اکثریت سایر اعضای شورا

ماده ۳- وظایف شورا به شرح زیر تعیین می‌شود:

الف- بررسی سیاست‌های کلان و برنامه‌های مربوط به حوزه زیرساخت کلید عمومی کشور و ارائه آن به شورای عالی فناوری اطلاعات کشور جهت تصویب

ب- صدور مجوز ایجاد مرکز ریشه

پ- تصویب و به‌روزرسانی سیاست‌ها و دستورالعمل گواهی مراکز ریشه و میانی

ت- تصویب استانداردها، رویه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی گواهی الکترونیکی

ث- ایفای نقش به‌عنوان مرجع هماهنگ‌کننده در مورد فعالیت حوزه‌های گوناگون اجرایی برای ارائه خدمات رایانه‌ای صدور گواهی مبتنی بر زیرساخت کلید عمومی و نحوه تعامل مراکز صدور گواهی داخلی با مرکز

صدور گواهی خارجی و هرگونه تفسیر یا کاربردپذیری مفاد سیاست‌های گواهی ریشه و میانی

ج- نظارت عالیه و بررسی گزارش عملکرد و تخلفات احتمالی مراکز ریشه و میانی و در صورت لزوم لغو مجوز آن‌ها.

امام خمینی (ره):

و از شورایی محترم نگهبان می‌خواهم و توصیه می‌کنم، چه در نسل حاضر و
چه در نسل مابقی آیند، که با کمال دقت و قدرت و ظایف اسلامی و ملی خود
رایینا و تحت تأثیر هیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و
قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه‌ای جلو گیری نمایند.

(سخن امام، ج ۲۱، ص ۴۲۲)

بزهشکده شورای نگهبان

تهران، خیابان شهید سپهبد قزنی، کوچه خسرو، پلاک ۱۲

صندوق پستی: ۱۴۶۳-۱۳۱۴۵ تلفکس: ۸۸۳۳۵۰۴۵

info@shora-rc.ir

www.shora-rc.ir